

Abstract:

O. Afonina. MIGRATION PROCESSES IN KHARKIV REGIONAL SETTLEMENT SYSTEM

In the article trends of migration process in the Kharkiv regional settlement system are investigated, which is based on the data analysis of regional statistical administrations. It was found out that in 2015 the migration process covered 160.200 inhabitants of Kharkiv regional settlement system.

The changes in the people migration behavior that happened over 1995-2015 are indicated. During the period, the population decline in migration was replaced by migration increase. In the analysis it was elucidated that the Kharkiv regional settlement system is characterized by some higher migration rate of the population (0,9 ‰ in 2015) compared with the general index (0,3 ‰ in 2015). Among the regional systems of settlement, the highest index indicator takes up the Kharkiv regional settlement system, the lowest – the Sumy one.

It was found that the migration mobility of the population in the Kharkiv regional settlement system tends to decrease. In other words, in 2002-2015 rate of migration turnover halved. The analysis of migration patterns revealed the predominance of internal migration over external. However, internal migration turnover reduced (41.6% in 2003-2015.). Coefficient indexes of the migration increase among the population of different district settlements are compared. It was found that most of the district settlement systems (57.0%) have a negative index.

The analysis of the migration process of different settlement types in the Kharkiv regional settlement system shows that migration turnover of citizens 2.5 times exceeds that in rural settlements. It was found that a number of settlements in the Kharkiv regional system, in general, is characterized by a positive migratory gain, except for the settlements of Sumy regional system.

Key words: migration, migration process, migration turnover, migration gain.

Надійшла 13.03.2017р.

УДК 911.373. (477)

Тарас ЗАСТАВЕЦЬКИЙ

МІСЬКІ ПОСЕЛЕННЯ ЯК ЦЕНТРИ НОВИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У АГРАРНОМУ РЕГІОНІ

У статті розглядаються особливості розвитку міських поселень в аграрних регіонах як центрів дієздатних територіальних громад. Здійснено аналіз трансформацій функцій міст і селищ в процесі зміни суспільних відносин, обґрунтовано напрямки соціально-економічного розвитку центрів територіальних громад в Тернопільській області.

Ключові слова: функціональна структура, міські поселення, економічна база міст, центр територіальної громади.

Актуальність дослідження. В Україні відбувається перший етап адміністративно-територіальної реформи, що виявляється у формуванні дієздатності територіальних громад. Такі громади повинні зумовити значні зміни у соціально-економічному розвитку поселень, у життєдіяльності населення. Тому так важливо здійснити аналіз сучасної поселенської мережі, виявити населені пункти, які б виконували роль центрів територіальних громад. Такими центрами в аграрних регіонах мають бути всі міські поселення і великі села.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні соціально-економічні процеси в містах, що відбиваються на їх функціонуванні, знаходять відображення у наукових публікаціях українських географів та економістів В.Джамана, М.Долішнього, А.Доценка, О.Гладкого, С.Іщука, І.Ілляш, Н.Дністрянської, М.Дністрянського, Л.Немець, Я.Олійника, А.Степаненка, Д.Ткача, О.Топчієва, О.Шабля, Л.Шевчук та ін. Ці вчені розглядають трансформацію міського простору загалом, метрополійних територій, зокрема. Але ще недостатньо уваги приділяється аграрним регіонам, в яких міські поселення є центрами для навко-

лишніх сільських територій, де відбувається найбільша деградація соціально-економічного розвитку. Міські поселення в аграрних регіонах стають важливими об'єктами вивчення в сучасних умовах формування територіальних громад.

Мета статті – виявити основні напрямки соціально-економічного розвитку міських поселень, як центрів нових територіальних громад, у аграрному регіоні.

Виклад основного матеріалу. Після того як, в Україні було прийнято низку указів Президента і уряду щодо децентралізації влади (передусім Указ Президента України «Про стратегію сталого розвитку «Україна-2020» (2015 р.), Закон «Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року» (2014 р.), розпорядження Кабінету Міністрів України «Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні» (2014 р.), Закон «Про добровільне об'єднання територіальних громад» (2015 р.), розпочався процес активного формування територіальних громад. Головною метою цього процесу є відхід від централізованої моделі управління в державі, побудова ефек-

тивної територіальної організації суспільства.

Згідно із Законом «Про місцеве самоврядування в Україні» (1997 р.), територіальна громада – це «жителі, об'єднані спільним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр» [3].

Такі громади повинні бути дієздатними, тобто «самостійно або через відповідні органи місцевого самоврядування забезпечити належний рівень надання послуг, зокрема у сфері освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту, житлово-комунального господарства з урахуванням кадрових ресурсів, фінансової сфери, розвитку інфраструктури відповідної адміністративно-територіальної одиниці. Саме тому важливе значення має процес об'єднання поселень у громади, їх територіальна організація. На цьому наголошують вчені М.Дністрянський, А.Доценко, Л.Заставецька, О.Кучабський, А.Степаненко, О.Шаблій, та ін.

Позаяк територіальні громади об'єднують декілька поселень навколо соціально-економічного центру з порівняно значним соціально-економічним потенціалом, то в умовах аграрного регіону з системою розселення, що вже склалася, такими центрами є міські поселення (міста і селища міського типу). Як правило, аграрні обласні регіони мають чітко виражений обласний центр і густу мережу малих міських поселень, які більш-менш рівномірно розміщені на фоні густої мережі сільських поселень. До таких регіонів відноситься і Тернопільська область, поселенська мережа якої нараховує понад 1000 населених пунктів, серед яких 35 міських поселень (17 міст і 18 селищ міського типу). Більшість міських поселень має людність менше 10 тис. жителів (77,2%), тільки 7 із них – понад цю величину; 1 місто (Тернопіль) є великим (близько 220 тис. осіб), всі інші відносяться до категорії малих.

Дослідження соціально-економічної бази та функцій міських поселень Тернопільської області (Д.Ткач, 1997; І.Ілляш і Д.Ткач, 2013; І.Ілляш і Т.Заставецький, 2015; Л.Заставецька, 2013) І.Ткач, 2009, 2010; та ін.), а також процесу їх трансформації свідчать про значне звуження функцій міст і селищ міського типу, а також про те, що більшість міських поселень у кризовий період опинилися без виробничої доміанти [8, с. 193].

У докризовий період у майже всіх малих міських поселеннях регіону містоутворювальну роль відігравала промисловість, передусім харчова, легка, будівельних матеріалів, у дея-

ких долучалася також рекреація. Всі вони були центрами районів (сучасних і колишніх), що розширювало їх функції. Кризові процеси, що охопили суспільство з 90-их років ХХ ст. призвели до того, що промислові підприємства спочатку значно знизили виробництво, а пізніше були й цілком зліквідовані. В області окремі підприємства з переробки сільськогосподарської сировини (спиртові заводи, м'ясопереробні, молокопереробні, цукрові) збереглися тільки у містах Ланівці, Бучач, Копичинці, Чортків, Збараж, Кременець, Дружба, Козлів). В деяких містечках посилилась рекреаційна функція (Микулинці, Бережани, Збараж), та функції т.зв. «ділових центрів» (освіта, культура, торгівля, охорона здоров'я та ін.)

Але завдяки розвитку сфери послуг міжпоселенного значення ці поселення ще позитивно виділяються серед навколишніх сільських поселень. Активізація їх соціально-економічного розвитку можлива за умови надання їм функції центра територіальної громади, що передбачає створення комплексу об'єктів виробничої і соціальної інфраструктури для обслуговування всього населення громади.

У Тернопільській області на початок 2014 р. створено 26 територіальних громад, серед них 4 міських і 9 селищних, вони відрізняються за площею, кількістю населення, за іншими показниками (табл. 1).

Найбільшими громадами є громади навколо Шумська, Теребовлі і Підволочиська, вони об'єднують навколо себе від 36 до 23 сіл (табл. 1), їх площа коливається від 499 км² до 339 км².

У більшості громад їх центр займає вагомим місце у демографічному потенціалі. Найвища частка центру у Почаївській, Заводській, Гусятинській громадах (понад 80%) громадах, дещо менша – у Підволочиській і Коропецькій громадах (60-65%), найменша – у Золотопільській, Мельнице-Подільській, Шумській, Скалатській громадах (22-30%).

Міські поселення мають і значно вищий соціальний потенціал. У них є заклади освіти, культури, охорони здоров'я, торгівлі міжпоселенного значення. Вони здатні обслужити населення сіл, що відносяться до громади. Це зумовлено й тим, що відстані від центра до інших поселень громади становить пересічно близько 10 км. Тільки села у Теребовлянській, Мельнице-Подільській і Шумській громадах є досить віддаленими (табл. 1). У Теребовлянській громаді ці відстані компенсуються певним чином розвитком транспортної мережі між містом Теребовлею і селами району, а в інших громадах необхідне створення транспортних

шляхів.

Для того, щоб територіальні громади були дієздатними, мали значний бюджет, важливий соціально-економічний розвиток всіх поселень громади, але передусім їхніх центрів. В умовах аграрного регіону, де головною галуззю господарства є сільське господарство (переважно дотаційна галузь), активізація економічної діяльності можлива за рахунок розвитку неаграрних видів діяльності. Це, передусім, переробка сільськогосподарської і будівельної сировини, виробництво меблів і товарів легкої

промисловості (швейної, шкіряно-галантерейної та ін.), а також рекреація і туризм, галузі соціальної сфери. Це призведе до зміни функціонального профілю міських поселень [7, с. 96-97]. У більшості таких поселень поруч з функціями т.з. «ділового центру» мають бути виробнича, рекреаційна, освітня, транспортна та інші функції. Це приведе до більшого залучення населення центру і всієї громади до роботи на її території, що позитивно відобразиться на демографічному розвитку поселень у громадах, умовах життя людей.

Таблиця 1

Показники сучасних територіальних громад у Тернопільській області на початок 2017 року*

Назва територіальної громади	Площа громади, км ²	Кількість поселень	Кількість населення, осіб	Кількість населення центру, тис. осіб	Частка населення центру від населення громади, %	Середня (максимальна) відстань від центру до поселення громади, км
Почаївська	54	4	9,6	7,8	81	8 (11)
Скалатська	224	16	15,6	3,9	25	10 (12)
Теребовлянська	339	26	30,0	13,8	46	12 (20)
Шумська	499	36	18,7	5,4	29	15 (38)
Гусятинська	35	4	7,9	6,9	87	7 (9)
Заводська	29	2	4,2	3,4	80	5 (9)
Золотопотіцька	124	11	11,0	2,5	23	5 (7)
Козлівська	96	4	4,9	1,9	39	5 (6)
Коропецька	68	6	5,5	3,5	64	6 (6)
Мельниця-Подільська	223	20	16,8	3,8	22	15 (22)
Микулинецька	94	7	7,9	3,6	45	10 (17)
Підволочиська	350	23	21,5	13,7	64	12 (30)
Скала-Подільська	149	12	11,0	4,2	38	10 (15)

*Розраховано за даними Тернопільського обласного управління статистики та Українського державного центру реформ

В сучасних умовах переходу економіки на ринкові відносини важливе місце у соціально-економічному розвитку малих міст і селищ міського типу відводиться реструктуризації промисловості. Вона має свої особливості у малих містах. Вони пов'язані з тим, що дані населені пункти, маючи сприятливі транспортні умови, водні ресурси, резервні території для забудови, певну матеріальну базу соціальної інфраструктури потребують менших затрат в освоєнні ресурсів, ніж великі міста. В останніх, на забезпечення нових робочих місць за певного стандарту соціального обслуговування необхідно витратити на 20-50% капіталовкладень більше, ніж при розміщенні виробничих потужностей у малих містах. Підприємства цієї галузі за параметрами повинні відповідати величині малого міста, а за спеціалізацією – господарському профілю регіону (в даному випадку – невеликі підприємства харчової промисловості, які випускали б широкий асортимент

продукції, підприємства, які випускають будматеріали товари народного вжитку (меблі, одяг, трикотаж, швейні і галантерейні вироби та ін.) і були б конкурентоздатними).

Як показують дослідження, у малих міських поселеннях Тернопільської області є значні резерви невикористаної робочої сили. Залучення їх до промислового виробництва на підприємствах з високим рівнем механізації та автоматизації виробництва дозволить ефективніше використати трудовий потенціал, підвищити рівень добробуту населення міст. Умови для розвитку таких підприємств, як і підприємств харчової промисловості є скрізь. У кожному з малих міст чи селищ може бути декілька таких підприємств (пекарні, молокозаводи, підприємства з випуску м'ясної продукції, плодоовочеконсервів та ін.). Вони задовольняли б потреби не лише населення даного поселення, але й давали б продукцію на вивіз. Умови для розвитку невеликих високотехноло-

гічних підприємств, які переробляли б місцеву сировину, є в усіх міських поселеннях області. Дуже важливо при цьому організувати такі виробництва, які зменшили б залежність області від імпорту продукції (передусім будівельної, харчової та ін.).

Активізувати соціальну сферу у міських поселеннях області можна тільки на основі зміни форм господарювання, зміну відносин у сфері послуг. Звичайно, зниження рівня життя людей, що відбулося у роки економічної кризи, зумовило менший попит на різні послуги. Створення ринкових структур, поєднання комерційних і некомерційних видів діяльності стануть важливими у активізації сфери послуг. Важлива увага повинна бути приділена житловому будівництву. Введення плати за землю зумовило збільшення щільності забудови в містах і ріст багатопверхових будинків. У всіх селищах і містах зростає частка індивідуального будівництва, дещо поліпшується в останні роки стан житлового фонду. Але ще потребують докорінного поліпшення системи централізованого водопостачання у майже всіх селищах і містах регіону.

Серед галузей сфери послуг найперспективнішою в області є сфера відпочинку і туризму. Вона базується на наявності у регіоні значних запасів мінеральних вод, великої кількості історико-культурних та природних рекреаційних об'єктів. Багато малих і селищ області можуть у майбутньому стан важливими рекреаційними центрами не тільки місцевого, але й міжрегіонального значення. Крім вже сформованих рекреаційних центрів – Збаража, Бережан, Вишнівця, значні можливості для різних видів туризму і відпочинку мають містечка Скалат, Гусятин, старовинні міста – Терехів, Бучач, Чортків, Микулинці, Кременець (руїни фортець, старовинні церкви), Заліщики, Монастирська, Гусятин, Скала-Подільська (ландшафти Придністер'я і Подільських Товтр) та ін. Багато з цих поселень є монофункціональними центрами і розвиток рекреації значно доповнить їх функціональну структуру у майбутньому. Можливості цих поселень щодо розвитку рекреації посилюються і рекреаційними ресурсами навколишніх територій. Область має значні можливості для розвитку т.з. “зеленого” туризму майже на всій території полювання і збирання лісових ягід, грибів в околицях Бережан, Підгаєць, Монастирської, Зборова, Гусятин, Мельнице-Подільської,

рибництво на берегах рік і водосховищ, прогулянки у Придністрові, по горбах Товтровою кряжу, екскурсії заповідними об'єктами області. Всі ці види рекреаційної діяльності вимагають створення рекреаційної інфраструктури (готелі, кемпінги, будинки відпочинку та ін.), а центрами такої діяльності можуть стати малі міста і селища міського типу. Цьому сприяє і те, що екологічна ситуація в області загалом і в містах, зокрема, за невеликими винятками є сприятливою для рекреації.

Розвиток малих міських поселень – центрів територіальних громад – передбачає і наявність в них закладів освіти, охорони здоров'я, культури для обслуговування населення громади. Такі заклади, як свідчать дослідження [5, 8], в таких поселеннях присутні, необхідно тільки зміцнити їх матеріально-технічну базу, забезпечити високий рівень їх діяльності.

Нові підходи до регіональної політики в сучасних умовах направлені також на стимулювання інновативних функцій міських поселень, на прискорення впровадження в них нових досягнень науково-технічного прогресу. Саме міські поселення, в т.ч. й малі, у найближчому майбутньому мають стати осередками розробки інноваційних технологій у виробництві та соціальній сфері, передусім в інформаційній діяльності.

У процесі прийняття управлінських рішень важливим критерієм щодо розвитку міських поселень стає все більше соціально-екологічний фактор, він визначає т.з. екологічні потреби, тобто вимоги, які пред'являються умовами існування і діяльності людей до навколишнього середовища. Тільки моніторинг довкілля, створення надійних інформаційних систем дозволять визначити стан довкілля, його придатність до нових антропогенних навантажень. Це можливо лише за умови створення в містах ринку екологічних послуг об'єктами екологічної інфраструктури.

Висновки. Завдяки рівномірному розташуванню міських поселень і їх вигідному географічному положенню (можливість здійснювати контакти з поселеннями громади при невеликих транспортних затратах) в області можливе утворення територіальних громад навколо всіх міських поселень. Необхідна корекція функціональної структури сформованих міських поселень. Набуття нових функцій в сучасних умовах регулюється потребами господарства і населення, що вступили у ринкові відносини.

Література:

1. Дністрянська Н.І. Географія поселень Львівської області: [для студ. вищих навч. закладів]/ Н.І.Дністрянська, М.С.Дністрянський. – Львів: ВНТЛ, 2001. – 56 с.
2. Закон «Про добровільне об'єднання територіальних громад» // Електронний ресурс. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/157-19>

3. Закон «Про місцеве самоврядування в Україні» // Електронний ресурс. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>
4. Заставецька Л.Б. Система розселення агропромислового регіону: сучасний стан функціонування і трансформація / Тернопіль: ТНПУ ім.В.Гнатюка, 2011. – 202 с.
5. Заставецька Л.Б. Системи розселення і геопросторові проблеми вдосконалення адміністративно-територіального устрою України: [монографія] / Л.Б.Заставецька. – Тернопіль: ТНПУ ім.В.Гнатюка, 2013. – 332 с.
6. Заставецький Т.Б. Система міських поселень агропромислового регіону в умовах трансформації суспільства. Монографія. – Тернопіль: Ред.-вид. відділ ТНПУ, 2005. – 160 с.
7. Заставецький Т., Ілляш І. Зміна функцій міських поселень аграрного регіону // Історія української географії. Всеукраїнський науково-теоретичний часопис. – Тернопіль, 2015. – Випуск 32. – С.94-98.
8. Ілляш І.Д., Ткач Д.В. Соціально-економічний розвиток поселень агропромислового регіону в умовах трансформації суспільства / І.Д.Ілляш, Д.В.Ткач. – Тернопіль: Астон, 2013. – 204 с.
9. Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад: постанова Кабінету Міністрів України № 24 від 8.04.2015 р. // Електронний ресурс. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-п>
10. Про стратегію сталого розвитку «Україна-2020»: Указ Президента України №5 від 12 січня 2015 р. // Електронний ресурс. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>
11. Шаблій О.І. Основи загальної суспільної географії. Підручник. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. – 444 с.

References:

1. Dnistrians'ka N.I. Neohrafiya poselen' L'vivskoyi oblasti: [dlya stud. vyshchikh navch. zakladiv] / N.I.Dnistrians'ka, M.S.Dnistrians'kyy. – L'viv: VNTL, 2001. – 56 s.
2. Zakon «Pro dobrovil'ne ob'yednannya terytorial'nykh hromad» // Elektronnyy resurs. Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/157-19>
3. Zakon «Pro mistveve samovryaduvannya v Ukrayini» // Elektronnyy resurs. Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>
4. Zastavets'ka L.B. Systema rozselennya ahropromyslovoho rehionu: suchasnyy stan funktsionuvannya i transformatsiya / Ternopil': TNPU im.V.Hnatyuka, 2011. – 202 s.
5. Zastavets'ka L.B. Systemy rozselennya i heoprostorovi problemy vdoshkonalennya administratyvno-terytorial'noho ustroyu Ukrayiny: [monohrafiya] / L.B.Zastavets'ka. – Ternopil': TNPU im.V.Hnatyuka, 2013. – 332 s.
6. Zastavets'kyy T.B. Systema mis'kykh poselen' ahropromyslovoho rehionu v umovakh transformatsiyi suspil'stva. Monohrafiya. – Ternopil': Red.-vyd. viddil TNPU, 2005. – 160 s.
7. Zastavets'kyy T., Illyash I. Zmina funktsiy mis'kykh poselen' ahrahnoho rehionu // Istoriya ukrayins'koyi heohrafiyi. Vseukrayins'kyy naukovo-teoretychnyy chasopys. – Ternopil', 2015. – Vypusk 32. – S.94-98.
8. Illyash I.D., Tkach D.V. Sotsial'no-ekonomichnyy rozvytok poselen' ahropromyslovoho rehionu v umovakh transformatsiyi suspil'stva / I.D.Illyash, D.V.Tkach. – Ternopil': Aston, 2013. – 204 s.
9. Pro zatverdzhennya Metodyky formuvannya spromozhnykh terytorial'nykh hromad: postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny # 24 vid 8.04.2015 r. // Elektronnyy resurs. Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-п>
10. Pro stratehiyu staloho rozvytku «Ukrayina-2020»: Ukaz Prezydenta Ukrayiny #5 vid 12 sichnya 2015 r. // Elektronnyy resurs. Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>
11. Shabliy O.I. Osnovy zahal'noyi suspil'noyi heohrafiyi. Pidruchnyk. – L'viv: Vydavnychy tsestr LNU im. Ivana Franka, 2003. – 444 s.

Аннотация:

Тарас Заставецький. ГОРОДСКИЕ ПОСЕЛЕНИЯ КАК ЦЕНТРЫ НОВЫХ ТЕРРИТОРИАЛЬНЫХ ГРОМАД В АГРАРНОМ РЕГИОНЕ.

В статье рассматриваются особенности развития городских поселений в аграрных регионах как центров дееспособных территориальных громад. Осуществлен анализ трансформаций функций городов и поселков в процессе изменения общественных отношений, обоснованы направления социально-экономического развития центров территориальных громад в Тернопольской области.

Ключевые слова: функциональная структура, городские поселения, экономическая база городов, центр территориальной громады.

Abstract:

Taras Zastavetskyi. URBAN SETTLEMENTS AS CENTERS OF NEW TERRITORIAL COMMUNITIES IN AGRICULTURAL REGIONS.

In Ukraine is the first stage of administrative-territorial reform, manifested in the formation of the capacity of local communities. These communities should lead to significant changes in the socio-economic development of settlements in the life of the population. It is therefore important to analyze the current settlement network, to identify localities that have served as centers of communities. These centers in rural areas must be all urban settlements and large villages.

The article discusses the features of the development of urban settlements in rural regions as the centers capable of territorial communities. The analysis of the transformation functions of cities and towns in the process of changing social relations, the directions of socio-economic development of centers of local communities in the Ternopil region.

The article shows the direction of improving the socio-economic situation in the agricultural region, in particular the possibility of activating the social sphere; highlighted promising service industry.

The article considers the sphere of recreation and tourism as the most promising branches in the sphere of services.

The study also focuses on industry, which is an important factor in the development of settlements. In modern conditions of transition of the economy to market relations, the restructuring of industry is a weighty place in the social and economic development of small towns and urban-type settlements. It has its own peculiarities in small towns. They

are connected with the fact that these settlements, having favorable transport conditions, water resources, reserve areas for construction, a certain material base of social infrastructure will require less expenditure in resource development than large cities.

Keywords: functional structure, urban settlements, the economic base of the cities, the center of a territorial community.

Надійшла 11.04.2017р.

УДК 911.3

Віктор ГРУШКА

ПРОСТОРОВО-ЧАСОВІ ОСОБЛИВОСТІ ЗОВНІШНЬОГО НЕЗАЛЕЖНОГО ОЦІНЮВАННЯ В ДНІПРОПЕТРОВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

На основі статистичних даних, які відображають основні показники зовнішнього незалежного оцінювання в Дніпропетровській області, проведено аналіз динаміки загальної кількості учасників тестування, аналіз кількості учасників з обраних предметів за районами та містами області. Проаналізовано результати зовнішнього незалежного оцінювання за кожним предметом окремо та усереднені показники. Виявлено територіальні відмінності за кількістю учасників тестування, яка припадає на один навчальний заклад.

Ключові слова: зовнішнє незалежне оцінювання, навчальний заклад, тестування, кількість учасників зовнішнього незалежного оцінювання.

Актуальність теми дослідження. Зовнішнє оцінювання навчальних досягнень випускників навчальних закладів системи загальної середньої освіти та бажаючих вступити до вищих навчальних закладів здійснюється більше як у 150 країнах світу та характеризується розмаїттям підходів. Проте спільним для них є те, що наприкінці загальної середньої освіти іспит для сертифікованого оцінювання випускників старшої школи, як правило, є зовнішнім. Це гарантує високий рівень його об'єктивності, отримання достовірних даних про навчальні досягнення, ступінь їхньої відповідності нормативним вимогам, соціальним та особистісним очікуванням.

Запровадження Міністерством освіти і науки України в 2008 році першого в історії нашої держави всеохопного зовнішнього незалежного оцінювання знань у формі тестування, мало на меті виявити реальний рівень знань випускників навчальних закладів системи загальної середньої освіти та забезпечити рівний і справедливий доступ до навчання у вищих навчальних закладах.

Завдяки тому, що в один рік, з одного предмету, всіх випускників держави оцінюють за однаковими завданнями, є можливість порівняти рівень знань учнів в різних областях, містах, районах, селищах, школах. Порівнюючи результати зовнішнього незалежного оцінювання адміністративно-територіальних одиниць одного рівня можна робити певні висновки про якість освіти та рівень підготовки випускників. Завдяки цьому подібні дослідження завжди будуть актуальними.

Огляд попередніх результатів наукових досліджень. Проблематикою просторового аналізу зовнішнього незалежного оцінювання регіонів займаються Український центр оціню-

вання якості освіти та його регіональні центри, зокрема Дніпропетровський регіональний центр оцінювання якості освіти. Також дана тематика є об'єктом дослідження вчених суспільних географів. Питання територіальних освітніх систем досліджували Б. Олійник, М. Пістун, О.Топчєв, О.Шаблій. Особливості освітньої системи в Дніпропетровській області розглянуті в наукових працях Н. Горожанкіної.

Матеріали та методи дослідження. В процесі проведення дослідження використані історико-географічний, порівняльний, статистично-порівняльний методи, а також матеріали Українського центру оцінювання якості освіти та Дніпропетровського регіонального центру оцінювання якості освіти.

Виклад основного матеріалу. В дослідженні представлено період 2010-2014 роки.

В 2010 році закінчився кількарічний перехідний період, протягом якого тестування можна було здати однією з семи мов. Видано накази щодо поліпшення викладання українською мовою в школах національних меншин, тож зовнішнє незалежне оцінювання (ЗНО) вперше було проведено лише українською мовою. Задля забезпечення права національних меншин надавалися словники з перекладом основних термінів, що використовувались в тестах. Обов'язковими були тести з української мови й літератури, та на вибір математики чи історії [2].

У 2011 році зовнішнє оцінювання для бажаючих стати студентами вищих навчальних закладів проходило з таких предметів: українська мова та література, історія України, математика, біологія, географія, фізика, хімія, російська мова, одна з іноземних мов (за вибором): англійська, німецька, французька, іспанська. Зовнішнє оцінювання з української